

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 338.48

DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8801/2022-2.5>

Габа М.І.

кандидат економічних наук, асистент кафедри туризму,
Національний університет «Львівська політехніка»

ІНВЕСТИЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ «SPA» ТА «WELLNESS» ТУРИЗМУ

У статті розглянуто значення SPA та wellness туризму, його роль та значення для туристичної діяльності та охарактеризовано сучасний стан та тенденції розвитку SPA та wellness туризму. Запропоновано пропозиції щодо подальших перспектив розвитку SPA та wellness туризму. Spa- та wellness-туризм перебуває на стадії активного швидкого розвитку. Spa- та wellness-відпочинок є складовою туризму в більшості країн в усьому світі і має великий потенціал, який виділяється у самостійний сегмент туристичного ринку з широким колом інвестиційних можливостей: від масштабних готельних проєктів, що прилягають до клінік та розташовані в межах міста, до вже існуючих спеціалізованих комплексів із деякими модифікаціями у структурі послуг. Споживачі, вибравши spa- та wellness-туризм, зможуть одночасно відпочити, комплексно обстежитись і лікуватись, омолоджуватись і покращувати свій зовнішній вигляд. Готельні підприємства не залишають поза увагою тенденцію до wellness та SPA послуг і все частіше збільшують їх комплекс для гостей не тільки за допомогою розширення додаткових послуг та розваг, але і за рахунок включення послуг загальнооздоровчого комплексу, тобто поєднання готельного бізнесу та індустрії краси і здоров'я, результатом якого є wellness-готелі та готелі з wellness-центрами.

Ключові слова: SPA, wellness; spa-туризм, wellness-туризм, spa-дестинація, spa-заклади, wellness-інновації, SPA послуги; wellness-готель.

CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS OF "SPA" AND "WELLNESS" TOURISM

Haba Myroslava

Lviv Polytechnic National University

The article examines the concepts of SPA and wellness tourism, its role and significance for tourism. The current state and trends in the development of SPA and wellness tourism are characterized. Proposals are offered regarding further prospects for the development of SPA and wellness tourism. Wellness is a term that recently entered the dictionaries of many languages of the world and means a state of physical and mental well-being, a beautiful state of mind and body, relaxation, restoration of the body's strength through active health activities. That is why, due to the main functions and the growing demand for wellness, at the beginning of the current century, a new subspecies of medical and health tourism appeared – wellness tourism, which is currently one of the leading trends in the tourism industry. Spa and wellness tourism is at the stage of active rapid development. Spa and wellness vacation is an integral part of the life of the population in most countries around the world, it has such a great potential that it now stands out as an independent segment of the tourism market with a wide range of investment opportunities: from large-scale hotel projects adjacent to clinics and located within cities, to already existing specialized complexes with some modifications in the structure of services. Consumers who have chosen spa and wellness tourism will be able to relax, undergo a comprehensive examination and treatment, rejuvenate and improve their appearance at the same time. Hotel enterprises do not ignore the trend towards wellness and SPA services and increasingly increase their complex for guests not only by expanding additional services and entertainment, but also by including the services of a general health complex, i.e. a combination of the hotel business and the beauty and health industry, resulting in wellness hotels and hotels with wellness centers. In Europe, guests of high-class wellness hotels have the opportunity to choose between modern and ancient healing methods, classic and non-traditional medical recipes, they are offered an individually designed program of physical training and, of course, a full range of body care services. Visitors to these hotel enterprises are involved in yoga classes, drinking herbal teas, tempering and active recreation in nature. They have a chance to learn a lot about themselves by visiting individual consultations of a sports coach, a physiotherapist, a cosmetologist, and experts in the field of wellness services. In addition, wellness hotels give a rare feeling of complete detachment from reality.

Keywords: SPA, wellness; spa tourism, wellness tourism, spa destination, spa facilities, wellness innovations, SPA services, wellness hotel.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної цивілізації характеризується прогресуючою урбанізацією, технологізацією, зменшенням частки природного середовища в основних місцях проживання населення, погіршенням екологічного стану, а також зростаючим темпом життя,

що зумовлює потребу сучасної людини у відновленні фізичних сил та психоемоційного стану. Швидка трансформація суспільства, так званої техногенної цивілізації, передбачає зміни не лише в парадигмі рекреаційних потреб населення але й трансформацію відповідно

запитам суспільства рекреаційної системи в цілому та туристичної індустрії, зокрема. І така трансформація відбувається – яскравим прикладом можна назвати збільшення на туристично – рекреаційному ринку сегменту spa та wellness-туризму, які є перспективними підвидами лікувально-оздоровчого туризму, а також на сьогодні є одними із провідних трендів туристичної індустрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань, що стосуються розвитку та організації spa та wellness-туризму займалися такі вчені, як Холявка В.З. [6], Устименко Л.М. [8], Мальська М.П., Кляп М.П., Шандор Ф.Ф., Герасименко В., Данн Х., Тревіс Дж., Арделл Д., Хеттлер Г. та інші.

Однак вирішення проблем, пов'язаних з дослідженням сучасного стану розвитку spa та wellness-туризму зумовлює необхідність для подальших досліджень. Саме актуальною проблемою є визначення основних шляхів трансформації вітчизняної туристичної індустрії згідно сучасних світових тенденцій розвитку spa та wellness-туризму. Інтеграція туристичної spa та wellness-індустрії дозволить урізноманітнити асортимент рекреаційних послуг вітчизняних туристичних комплексів, що в перспективі дасть можливість залучати більше клієнтів, задовольняючи їх потреби, покращити імідж національних туристично-рекреаційних закладів, збільшити їх прибутки та стати одним із привабливих сегментів ринку spa wellness-туризму.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження сучасного стану та тенденцій розвитку «spa» і «wellness» туризму в сучасних умовах, їх впливу на трансформацію туристичної індустрії в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне життя характеризується частими стресами, емоційним перевантаженням та гіподинамією. Сучасна людина потребує якісний та доступний профілактично-оздоровчий відпочинок, який на сьогоднішній день переважно представлений санаторіями, профілактичними spa-центрами та wellness-курортами.

Варто відзначити, що «spa і wellness» індустрія, як інноваційний вид рекреаційної діяльності функціонує на межі туристичної індустрії та медицини і, безумовно, є на сьогодні важливою складовою туристично-рекреаційного комплексу.

«spa & wellness» (ще одна часто вживана форма інноваційної рекреаційної діяльності) з'являється наприкінці ХХ ст. та позиціонується як більш-менш самостійна сфера діяльності. Зрозуміло, що поява та формування wellness-індустрії обумовлюється історичними особливостями розвитку spa та wellness туризму в різних країнах світу, різними концепціями розвитку цієї сфери та традиційно зумовлюється реалізацією все зростаючих запитів населення до продуктів та послуг цієї індустрії.

Саме слово spa (sanus per aqua) в перекладі означає "здоров'я через воду". Але в нашому сучасному світі spa не тільки водні процедури, а ще цілий набір різних процедур, таких як аромотерапія, грязьові обгортання, всілякі масажі, голковколювання, Аюверда і багато інших процедур [2].

spa-процедури можна розділити на три основних види:

- медичне (лікувальні програми Мертвого моря);
- класичне (термальні джерела, грязьові обгортання, аромотичні ванни і т.п., у поєднанні з морським повітрям);

– місцевий (системи оздоровлення, засновані на знаннях і досвіді конкретної країни – тайський масаж, китайське голковколювання, французька винотерапія, тощо).

Слід відмітити, що spa-відпочинок має свою конкретну географію. До числа найпопулярніших напрямків входять: Угорщина, В'єтнам, Італія, Ізраїль, Індонезія, Індія, Мальдіви, Таїланд, Туніс, Франція, Чехія. Кожен з цих курортів надає ряд певних послуг. Але існують напрямки, які найбільш повно використовують всі напрацювання як східного, так і західного світів. Сюди відносяться такі курорти як Маврикій, Мальдіви, Сейшели.

Комплексне поєднання наукових досягнень, стилю, мистецтва і духовності, яке дає можливість кожній людині знайти свій внутрішній баланс, повністю відчувати своє тіло, зняти накопичені стрес і напругу, знайти, нарешті, душевний спокій, радість і щастя – все це якраз і буде spa-індустрією. spa кожному з нас дає можливість наблизитися до навколишньої природи і в повній мірі використовувати всі її чудодійні лікувальні властивості.

Щодо Wellness, то це своєрідна система оздоровлення, що дозволяє досягти емоційної і фізичної рівноваги в умовах сучасного урбанізованого життя. Складовими цієї системи є помірне і комфортне фізичне навантаження, здорове харчування, комплексний догляд за шкірою, хороший відпочинок, оптимізм і позитивне мислення.

Асортимент пропонує spa та wellness-послуг дуже широкий і застосовуються вони в різних країнах по-різному. Так, в Америці філософію spa та wellness використовують, головним чином, у сферах фізичної культури та косметології. В Азії, паралельно зі східними культурами руху, найбільш помітно розвивається сектор wellness, що займається красою та доглядом за тілом. В Європі концепція wellness відіграє найбільш помітну роль в туризмі тих країн, де є численні термальні джерела та купальні курорти.

Відповідно, якщо «spa-туризм», більш традиційний і спрямований на профілактику, реабілітацію або корекцію тіла, то «wellness» туризм є принципово новою течією, що ввійшов у наш побут недавно. Точного еквівалента в українській мові йому немає. Wellness – це термін, який на багатьох мовах світу означає стан фізичного й душевного благополуччя, гармонійний стан тіла та душі, релаксацію, відновлення сил організму через активну оздоровчу діяльність [8, с. 52].

Згідно з даними звіту «Global Spa Summit», визначено, що що у 30 найрозвинутіших країнах світу нараховують близько 300 млн осіб – активних споживачів spa та wellness-послуг.

За даними European Spa Association (ESPA), близько 20 млн європейців відвідують курорти принаймні один раз на рік. Домінуючим ринком для більшості spa та wellness-дестинацій у світі є їх внутрішній ринок (до 90%). Міжнародні подорожі здійснюють переважно до сусідніх країн, а у випадку лікування захворювань – до дестинацій, що спеціалізуються на лікуванні цих захворювань [5].

Слід відзначити, що згідно даних Global Spa Summit, найпопулярнішими продуктами-послугами spa-та wellness-індустрії, на думку активних рекреантів є масаж, фізичні вправи, процедури догляду за тілом, догляд за обличчям, манікюр/педикюр, меди-

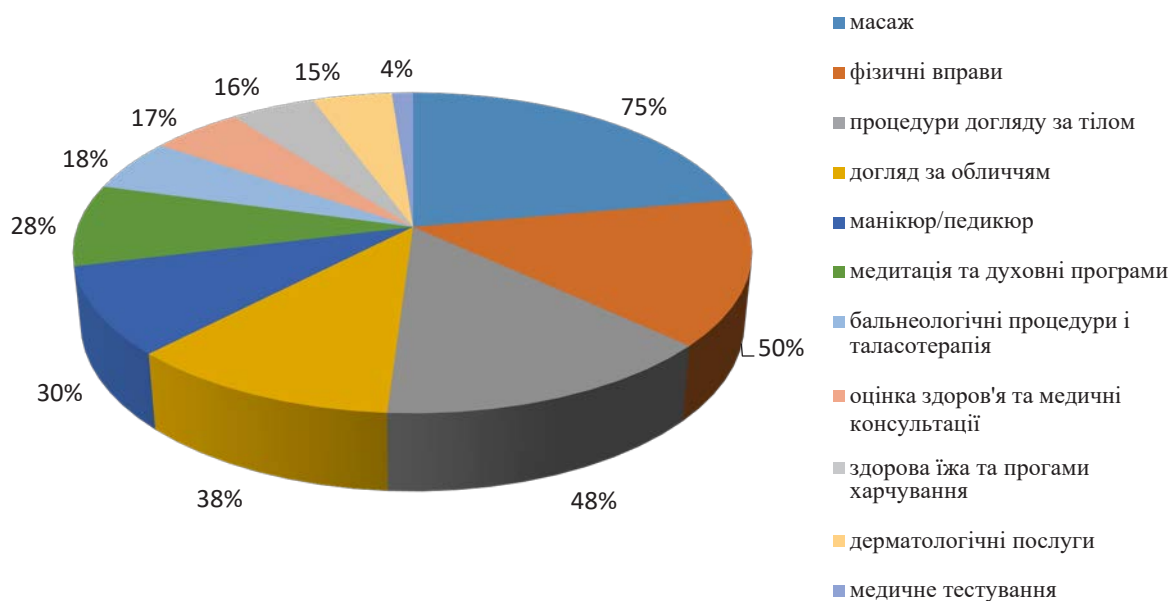

Рис. 1. Найпопулярніші продукти-послуги spa-та wellness-туризму згідно думки активних рекреантів, у %

тація та духовні програми, бальнеологічні процедури і таласотерапія, оцінка здоров'я та медичні консультації, здорова їжа та програми харчування, дерматологічні послуги та медичне тестування, що зображено на рисунку 1 [5].

Як показав аналіз рисунку 1, слід відмітити, що найбільший відсоток з усіх послуг spa-та wellness-туризму, згідно з опитуванням активних туристів – рекреантів становить масаж, що складає 75%; друге місце посідають фізичні вправи (50%), а третє місце займають послуги догляду за тілом (48%). Найменше користуються популярністю серед активних рекреантів – туристів дерматологічні послуги (15%) та медичне тестування (4%).

Вартим уваги, є дослідження найвідоміших дестинацій spa-та wellness-туризму. До топ -10 SPA та wellness курортів світу слід віднести наступні, а саме: Amatara Wellness Resort (Пхукет, Таїланд), Ananda in the Himalayas (Гімалаї, Індія), Palace Merano Espace Henri Chenot (Мерано, Італія), COMO Shambhala Estate (Балі, Індонезія), Terme Manzi Hotel & Spa (Іск'я, Італія), Lanserhof Lans, Lanserhof Tegernsee (Австрія, Німеччина), SHA Wellness Clinic (Аліканте, Іспанія), VIVAMAYR Maria Wörth (Марія Верт, Австрія), Chiva-Som International Health Resort (Хуахін, Таїланд), Sangha By Octave (Сучжоу, Китай) [7].

На даний момент в Європі спостерігається тенденція динамічного розвитку спа-центрів при готелях. Якщо у 2006 р. тільки 20% гостей користувалися послугами SPA центрів під час їх перебування в готелі, то вже в 2016 році кількість людей, що користуються оздоровчими послугами при готельних комплексах, зросла до 45–50%, а в 2018 році досягла 70%. На сьогодні за даними компанії Intelligent Spas, як мінімум кожен 3-й клієнт відвідує SPA під час перебування в готелі. В Україні повноцінних SPA-центрів при готелях є невелика кількість, в цей ж час за кордоном 57% ринку SPA-послуг припадає на центри при готелях [4].

На даний час в Україні wellness та SPA розвивається все стрімкіше. Крім спортивних клубів, салонів краси, SPA-салонів або фітнес-залів все частіше з'являються wellness-студії і wellness-центри.

Готельні підприємства не залишають поза увагою тенденцію до wellness та SPA послуг і все частіше збільшують їх комплекс для гостей не тільки за допомогою розширення додаткових послуг та розваг, але і за рахунок включення послуг загальнооздоровчого комплексу, тобто поєднання готельного бізнесу та індустрії краси і здоров'я, результатом якого є wellness-готелі та готелі з wellness-центрами.

Відомо, що поняття «wellness-готель» має західну термінологію – це спеціалізоване готельне підприємство, що пропонує програми підвищення резервів здоров'я, в основі яких лежить принцип виявлення індивідуальних факторів ризику та їх корекція. Основна відмінність даного закладу розміщення від інших в wellness індустрії – це взаємозв'язок медичних (комплексна діагностика, медичні програми, лікарський контроль), естетичних (догляд за тілом), фізичних (активний відпочинок та індивідуальні програми фізичних тренувань) та психологічних (заняття йогою) процедур [4].

В Європі гості висококласних wellness-готелів мають можливість обирати між сучасними та найдавнішими методиками оздоровлення, класичними і нетрадиційними рецептами медицини, їм пропонують індивідуально складену програму фізичних тренувань і, звичайно ж, повний комплекс послуг догляду за тілом. Відвідувачів цих готельних підприємств залучають до занять йогою, пиття трав'яних чаїв, гартування і активного відпочинку на природі. У них з'являється шанс дізнатися про себе багато нового, відвідавши індивідуальні консультації спортивного тренера, лікаря-фізіотерапевта, косметолога, фахівців в галузі wellness-послуг. Крім того, wellness-готелі дарують рідкісне відчуття повного відриву від дійсності.

В межах даних закладів, разом з проведенням певних wellness-програм, розвиваються такі напрямки оздоровчого туризму, як: таласо-, вино-, аромо-, бальнео-, фанго-, апі-, гало-, стоун-, озono-, рефлексо-, кріо-, магніто-, електро-, кольоро-, кінезіо-, світло- та музикотерапії. Також, окрім фізичного навантаження та відновлювальних процедур (іонофорез, лімфодренаж, парафінолікування, безліч різновидів масажу тощо) в межах wellness-програм підприємствами гостинності передбачаються раціональне харчування та збалансована дієта, які представлені різноманітними стравами вегетаріанської, wellness та фітнес-кухні.

Незважаючи на досить серйозні вимоги до закладів розміщення, що бажають позиціонувати себе як wellness-готелі, в Європі вже функціонує велика кількість таких готельних підприємств. Очевидно, що закордонний досвід, зокрема Італії, Франції, Ісландії та Угорщини, які значною мірою прагнуть до формування для туристів програмних пакетів wellness, для України є дуже корисним, оскільки українська wellness-індустрія починає активно розвиватися.

Дослідження географічного положення України дозволяє стверджувати, що наша держава багата на всі необхідні для wellness-готелів ресурси, серед яких можна виділити бальнеологічні, кліматичні та ландшафтні. Стосовно бальнеологічних ресурсів, то в Україні наявні мінеральні води всіх основних бальнеологічних груп. Деякі з них, зокрема «Миргородська», «Куяльник», «Поляна квасова», «Берегівські мінеральні води», «Нафтуса» і радонові води є унікальними і мають світове значення. Це важливо для wellness-індустрії, так як невід'ємним її компонентом є вода (людське тіло – це 70 % води), від чистоти та достатньої кількості якої, залежить як фізичне так і духовне здоров'я. Крім того, Україна володіє практично невичерпними і найбільшими у світі запасами лікувальних грязей, які складаються з різних за природним утворенням і лікувальною дією відкладів морських заток і озер.

Кліматичні ресурси нашої країни з погляду їх рекреаційного використання належать до найкращих, адже клімат в нас переважно помірно континентальний, лише на півдні Криму має ознаки субтропічного, що є позитивним для життя в стилі wellness.

Ландшафтні рекреаційні ресурси України теж доволі багаті та різноманітні, тому ландшафтотерапія – оздоровлення дією природної краси, шуму лісу, моря – є доволі перспективним напрямком розвитку українських курортів. Саме тому, варто відзначити, що Україна має всі природні передумови для розвитку SPA та wellness туризму.

Аналіз сучасного стану української індустрії оздоровлення показав, що в нашій країні звично виділяють два основних географічних spa та wellness-центри – Крим та Карпати, також визначено, що об'єкти SPA- та wellness-індустрії діють і в інших регіонах держави. Наприклад, у Сатанові (на межі Хмельницької та Тернопільської областей), Хмільнику (Вінницька область) та інші.

Кримський півострів, зокрема його прибережна зона, може бути застосований для використання його з оздоровчою метою. Першість серед SPA- та wellness-міст, що практикують грязелікування, завдяки поєднанню таких цілющих факторів, як морський клімат, солі, грязі, джерела мінеральної води (води «Кримська», «Сакська», «Куяльник») утримують Євпаторія,

Саки та Одеса. Wellness-курорти Криму базуються на рекреаційних ресурсах Чорного та Азовського морів, лісових і гірських масивів, багатих джерелами лікувальних і мінеральних вод, грязьових озер.

На території узбережжя на даний час функціонують близько 12 готельних підприємств, що надають оздоровчі послуги, але ці готелі мають лише невеликі SPA- та wellness-центри, які пропонують доволі обмежений асортимент послуг.

Щодо карпатського та сусідніх з ним регіонів, то їх природний потенціал не використовується належним чином, адже тут сьогодні діє невелика кількість wellness-готелів, здатних запропонувати гостям всі складові системи оздоровлення. Більшість пропонує лише окремі spa та wellness-послуги. Все це пов'язано з неналежною роботою галузевих асоціацій важливою місією яких є гарантування стандартів якості SPA- та wellness-послуг через присвоєння знаків якості, сертифікацію та контроль за дотриманням сертифікаційних вимог.

В рамках створення і розвитку української wellness-системи потрібно інтегрувати критерії Європейської SPA асоціації до нормативно-правової бази України, розробити та впровадити стандарти якості надання wellness-послуг, розглянути та затвердити вимоги до устаткування для проведення SPA- і wellness-процедур, підготувати програми навчання персоналу wellness-індустрії. Завдяки цьому, інвестування у будівництво нових сучасних wellness-готелів стане більш привабливим, адже ця ніша залишається незаповненою та затребуваною.

Тема розвитку wellness-туризму в Україні викликає все більшу зацікавленість, як у потенційних клієнтів, так і у мас-медіа. Одне із свідчень тому – новий спецпроект Інтернет-порталу про здоров'я «health.info», який цілком присвячено SPA. Також «Союз Професіоналів SPA, готелів і Wellness-курортів України» сприяє в інформуванні споживачів і гостей SPA про кращі центри, салони, курорти та готелі SPA в Україні. Для цього було створено інтернет-додаток «навігатор SPA & Wellness», завдяки якому, в режимі он-лайн, клієнт може швидко знайти SPA або Wellness-об'єкт, згідно регіону його знаходження на карті України [8, с. 55].

Необхідно запроваджувати нові на вітчизняному ринку spa та wellness-туризму форми роботи з клієнтами туристично-рекреаційних комплексів. Орієнтуватися на основні цільові групи, які споживають wellness та SPA послуги та пов'язані з ними інноваційні технології. Впроваджувати wellness-інновації, що дозволять краще трансформуватись туристичним комплексам з метою задоволення сучасних потреб населення Використовувати закордонний досвід організації spa та wellness-туризму в діяльності туристично-рекреаційних комплексів України.

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що spa та wellness туризм – це відображення способу життя, яке ґрунтується на формуванні емоційної гармонії душі та фізичного стану, це забезпечення фізичного, духовного й емоційного здоров'я, стиль і спосіб життя, який може комплексно задовольнити рекреаційні потреби сучасної людини. Це перехід на новий рівень розуміння якості життя, свідоме ставлення до себе, до свого психічного й фізичного здоров'я. Spa та wellness індустрія на сьогоднішній день це не лише один із сегментів міжнародного туристичного ринку, а й самостійна економічна галузь зі своїми сформованими попитом і пропозицією, нормами та правилами.

Список використаних джерел:

1. Hall, C.M., & Page, S.J. *The Geography of tourism and recreation: Environment, place and space* (4th ed.). London : Routledge, 2014.
2. Medical Tourism / Joanna Gaines, C. Virginia, Jay S. Keystone [et al.] // *Travel Medicine* (Fourth Edition). Elsevier, 2019. P. 371–375. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-54696-6.00039-2>
3. Smith M., Puczko L. *Health and wellness tourism*. Greenwich, London, 2008. 185 p.
4. Все про туризм: туристична бібліотека. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/ischenko2.htm (дата звернення: 24.07.2022).
5. Офіційна сторінка Міжнародної спа асоціації (International Spa Association, ISPA). URL: <https://experienceispa.com/> (дата звернення: 24.07.2022).
6. Холявка В.З., Лешко Х.С., Мочульська О.М., Кухтій А.О. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2019. № 1 (79). С. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.1.10280>
7. Топ 10 спа-курортів світу. URL: <https://odisej2012.com/top-10-spa-kurortiv-svitu/> (дата звернення: 27.07.2022).
8. Устименко Л., Булгакова Н. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія : Туризм*. 2019. Том 2. № 1. С. 49–59. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.2.1.2019.173023>

References:

1. Hall, C.M., & Page, S.J. (2014). *The Geography of tourism and recreation: Environment, place and space* (4th ed.). London: Routledge.
2. Medical Tourism / Joanna Gaines, C. Virginia, Jay S. Keystone [et al.] (2019) // *Travel Medicine* (Fourth Edition). Elsevier, pp. 371–375. DOI: <https://doi.org/10.1016/B978-0-323-54696-6.00039-2>
3. Smith M., Puczko L. (2008). *Health and wellness tourism*. Greenwich, London, 185 p.
4. Vse pro turyzm: turystychna biblioteka. Available at: https://tourlib.net/statti_ukr/ischenko2.htm (accessed 24 July 2022).
5. Ofitsiina storinka Mizhnarodnoi spa asotsiatsii (International Spa Association, ISPA). Available at: <https://experienceispa.com/> (accessed 24 July 2022).
6. Kholiavka V.Z., Leshko Kh.S., Mochulska O.M., Kukhtii A.O. (2019). Suchasni aspekty, faktory vplyvu i perspektyvy rozvytku medychnoho ta likuvalno-ozdorovchoho turyzmu v Ukraini [Modern aspects, influencing factors and prospects for the development of medical and health tourism in Ukraine]. *Visnyk sotsialnoi hihiieny ta orhanizatsii okhorony zdorovia Ukrainy*, no. 1 (79), pp. 25–33. DOI: <https://doi.org/10.11603/1681-2786.2019.1.10280> (in Ukrainian)
7. Top 10 spa-kurortiv svitu. Available at: <https://odisej2012.com/top-10-spa-kurortiv-svitu/> (accessed 27 July 2022).
8. Ustymenko L., Bulhakova N. (2019). Rozvytok wellness-turyzmu ta yoho vplyv na transformatsiiu turystychnoi industrii Ukrainy. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu kultury i mystetstv. Seriya: Turyzm*, vol. 2, no. 1, pp. 49–59. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7603.2.1.2019.173023> (in Ukrainian)

E-mail: mirkah@ukr.net